

deles skikket. Han har ved denne Leilighed fundet et let Middel til at gjøre Forskjel mellem Ledere, der alle höre til de fortrinlige; han finder nemlig at mange Legemer, der ere gode Ledere for den hydroelectriske (galvaniske) Kjede, ere slette Ledere for den thermoelectriske. Mange Svovelmetaller ere i dette Tilfælde, men langt fra ikke alle. Det er sandsynligt at man vil kunne gjøre Brug af dette Middel i Mineralogien, og derved opdage Forskjelligheder, som för undgik vor Opmærksomhed.

Philosophisk Classe.

Professor *Bornemann* forelæste Selskabet et Forsög til *Udviklingen af den moralske Idee*, bestemt til at indlemmes i hans Haandbog i den almindelige Retslære.

Til denne Undersögelse indleder Forfatteren, ved at gaae ud fra den Sætning: at alle de Sandheder som vi, med Bevidsthed om vort aandelige Væsen, kalde højere, eller aandelige, have deres överste Kundskabsgrunde givne i umiddelbare Forestillinger i Bevidstheden. Den överste moralske Kundskabsgrund er og maa, som saadan, være os given, ikke frembragt, den er og maa være oprindelig indeholdt i vort aandelige Væsen; den skal fölgelig ikke udfindes, men udtales, ikke bevises, men erkjendes. Fra denne universelle Grundforestilling om det Sædelige, som i enhver Undersögelse om dette nödvendigen maa forudsættes, ligesom den forudsættes eller er tilstede i ethvert moralskt Omdömme, bör al anden Erkjendelse om det Sædelige udgaae; men den skal *uddannes* ved Slutning fra dens *oprindelige tilkjendegivne* Indhold til de Grunde eller Aarsager, af hvilke dens *grundvæsentlige* Indhold erkjendes, og den skal *udvikles* i Erkjendelsen af de moralske *Virkninger*, som föolge af

dette Indhold, men om hvilke vi ligeledes have oprindelige, ved sig selv, eller ubetinget, visse og gjeldende Forestillinger i vor moralske Bevidsthed. Disse Forestillinger skulle, ligesom hin altomfattende moralske Forestilling, uddannes, hvilket skeer ved at udlede deres Indhold af dennes Indhold, saaledes som dette er bleven erkjendt i den uddannede moralske Idee. Men naar disse Deductioners Resultater svare til de oprindelige Forestillinger fra hvilke de udgaae, og det saaledes befindes, at vor Erkjendelse af den moralske Ideas Indhold er aldeles anvendelig paa disse Forestillinger, og sætter os i Stand til at erkjende hvorledes de udgaae fra den højeste moralske Forestilling, da fremkommer der ved et nyt Beviis for, eller ligesom en stadfæstende Prøve af hin Erkjendelses Sandhed. Den moralske Idee bör altsaa bevises paa en dobbelt Maade: ved sin Deduction, og ved sin Udvikling, og denne dobbelte Erkjendelse er Sædelærens Grundopgave.

Efter denne Plan er Afhandlingen forfattet. Dens Resultater ere fornemmelig følgende.

Vor moralske Grundbevidsthed er Bevidstheden om en *højeste, hellig, albydende Lov for Menneskets Villie*. Den indeholder umiddelbart Forestillingen om en Nödvendighed eller ubetinget Virksomhed indeholdende Bestemmelse, og om at denne *Lov* er gjeldende over alle Love, Gjenstand for ubegrændset Hyl- ding og bydende med en i Væsen og Omfang ubetinget Magt. Men disse Sædeligheds Lovens tilkjendegivne Egenskaber, ved hvilke dens Tilværelse forkyndes, forudsætte en Grundegenskab, som ikke er tilkjendegiven, og denne, der fölgelig maa erkjendes ved en højere Idee, er, og kan ikke være nogen anden end: at Sædeligheds Loven er *en guddommelig Lov*. Af denne Lovens Grundegenskab kan dens *Indhold* udledes. Thi Sædeligheds Loven maa have det Indhold, der er uadskilleligt fra dens Egen-

skab som det Höjeste Væsens Lov for Mennesket. At denne Lov gives, og at den af os maa erkjendes som den højeste, hellige og albydende, følger ogsaa af Guds Tilværelse og vor Erkjendelse af denne. Det Höjeste Væsens Villie er som saadan en Lov over alle Love, der ubetinget bör æres, og hvis Magt omfatter Alt, Alherredømmets, Hellighedens og Almagts Lov, og kun denne Lov kan være Sædeligheds Lov. (Forfatteren anmærker, at det Anførte ingenlunde henviser til at deducere Sædeligheds Loven af den religiøse Idee, uden at gaae ud fra den oprindelige moralske Grundforestilling, da det er ved denne Forestilling vi forudsætte Lovens Tilværelse og ere os dens Egenskaber bevidste i dens umiddelbare Forhold til Menneskets Villie).

Er Sædeligheds Loven en guddommelig Lov, maa dens Indhold være os givet, enten i og for sig, eller som Bestanddeel af en anden Lov. Det er os givet ved vor aandelige Grundforestilling om *Alskaberen* (vor oprindelige religiøse Idee) og ved Alskabningens Tilværelse. Det Höjeste Væsens Formaal med Alskabningen maa i Forhold til den menneskelige Villie, eller forsaavidt det skal fyldestgjøres og iværksættes ved denne, være dens Lov. Her blive altsaa tvende Spørgsmaal at besvare: det *første* om Skabningsformaalet, det *andet* om, hvorledes dette Formaal er Lov for Menneskets Villie.

Det guddommelige Formaal med Alskabningen er Alskaberens Villie som iværksat i det uendelige Skabte, som den højeste, ubetingede Grund for dettes Tilværelse, Vedbliven og Virken. Det er ubetinget Bestemmelse, altsaa Lov. Det guddommelige Formaal og den guddommelige Lov er Eet. Men ikke i sit Grundvæsen, kun i sin Iværksættelse, eller som Skabnings Öjemed kan det af os erkjendes. Her spørges altsaa: hvori bestaaer det Almeenøjemed der tilkjendegiver sig i den hele Skabning, hvil-

ket er det Ypperste, det højeste Ubetingede, *for* hvilket, eller for hvis Skyld, og *ved* hvilket, eller ved hvis Alt omfattende Virksomhed, det Hele og det Enkelte er til og bestaaer? hvilket er Skabningens Almeenprincip, forsaavidt vi kunne erkjende det? Dette fælles Princip i den aandelige og sandselige Verden, uden hvilket ingen Tanke, Sandsning og Organisme kunde være til, uden hvilket intet guddommeligt Værk kunde tænkes eller skues, ved hvilket det uendelige Alt som saadant, og hver dets Deel som saadan er til, bestaaer og virker, er *Livet*: ethvert Væsens Grundvirksomhed eller selvindeholdte Tilværelsesprincip til Vedligeholdelse og Uddannelse efter en altomfattende Lov. Denne Lov, fra hvilken Almeenlivet udgaar, kunne vi (som anført) allene erkjende i de Grundøjemed i hvilke den er tilkjendegivet, eller i det aandelige, sandselige og legemlige Almeenliv. Det aandelige Liv erkjende vi som saadant, baade i den menneskelige Aands hele Væsen, og i dettes særskildt virkende Kræfter: Villien og Fornuften; vi erkjende det som Troens (eller Gudfrygtighedens) Dydens (eller Moralitetens) og Sandhedens Liv. Det sandselige Liv erkjende vi deels som Middel og Evne for det aandelige, og deels som en højere besjelende Grundvirksomhed for det legemlige Liv, men dette som det umiddelbare Princip for Legemsverdens og dens Bestanddeles Tilværelse og Virken. Saaledes erkjendes det guddommelige Formaal med Alskabningen, eller den almindelige Skabningslov, i dets Almeenvirkninger, at være det Højeste Væsens almægtige, algode og alvise Villie eller Bestemmelse, efter hvilken Livet i Alskabningen og dets Uddannelse og Vedligeholdelse som saadant er i det Hele og i det Enkelte det iværksatte Skabningsøjemed. Da Villien og Fornuften ere Aandens samvirkende Kræfter, eller den samme Kraft, virkende med forskjellig Tendents, eller da Selvbestemmelsens

Virksomhed er af samme Omfang som Erkjendelsens, er det guddommelige Formaal med Alskabningen saaledes som det af os kan erkjendes, umiddelbart og i sit hele Omfang Lov for den menneskelige Villie, eller Sædelighedens Lov, og Indholdet af denne Lov er hin Lovs Indhold i dens Anvendelse paa Villien. Det staaer tilbage at erkjende denne Anvendelse, eller Lovens Indhold formedelst denne, følgelig at besvare det andet Spørgsmaal: hvorledes hint Formaal er Lov for Menneskets Villie, eller hvorledes det bestemmer sin Fyldestgjørelse ved denne.

Sædeligheds Loven er Lov for Villien i dennes hele Virken, baade for den bevægende og for den bestemmende Villie. Villien skal ikke blot fyldestgjøre de lovbefaalede Formaal som *Lovens*, men ogsaa som sine *egne*, ikke blot handle *ifølge*, men ogsaa *for* disse Formaal; den skal, efter den fuldkomne Lovs Bydende, være fri i at *ville*, og i at *iværksætte* disse Formaal; dens Formaal og Öjemed er skulde være Loven underordnede af en fri, fra Lovens Hellighed udgaaende Bevæggrund, af *ubetinget Agtelse* for Loven, og denne skal ikke allene være Villiens højeste Lov, men tillige *som Lov dens højeste Formaal*. Men da Sædeligheds Loven, som det Højeste Væsens Formaal, er Lov for Menneskets Villie, er den ogsaa som saadant Formaal for denne Villie, eller Sædeligheds Formaal; den maa, ifølge sin dobbelte Egenkab, være dette, ikke blot som bydende, eller som Alherrens Villie, men ogsaa som det Algode, som Livets Ophav, som Alskaberens Villie. Som det Algode maa Sædeligheds Loven eller det albydende Sædeligheds Formaal have en Bevæggrund, der følger af dette dens Grundvæsen. Denne, al Sædeligheds højeste Bevæggrund, er den rene (objective, uegennyttige) Kjærlighed: en fuldkommen, ubetinget Hengivenhed for det Algode som Sædeligheds, det er, som den højeste Lovs Formaal — som

det højeste Gode. Disse ypperste moralske Bevæggrunde ere Eet, eller den samme Bevæggrund, virkende i forskjelligt Henseende, ligesom det guddommelige Formaal og den guddommelige Lov er den samme højeste Bestemmelse, der som Skabningsformaal meddeler den menneskelige Aand de højeste moralske Formaal og Bevæggrunde, og som Sædeligheds Lov byder dem.

Dette Resultat oplyses ved at udvikle vor moralske Bevidstheds Forestilling om Sædeligheds Formaalet, som et ubetinget Pligts og Hengivenheds Formaal, som en uopnaelig, uoverskuelig og uendelig dyrebar Villiesgrund, og ved at betragte de tvende Almeenformaal, der i Bevidstheden ere os givne som moralske Grundformaal der forudsætte det højeste Sædelighedsformaal, som den Grundaarsag, hvorfra de udgaae og til hvis Fyldestgjørelse de sigte. Disse Formaal ere det *Sædeliggode*, eller *det Gode i og for sig*, og det *Sædeligrette*, eller *Lovens Herredømme*. Hint svarer til det guddommelige Formaal som Formaal, eller til dets Indhold, dette til dets Egenskab som Lov, eller til dets albydende Virksomhed. Deres Bevæggrunde ere: *Godheden*, som ubetinget Hengivenhed for det Gode, og *Lydigheden*, som ubetinget Hengivenhed for Lovens Herredømme.

Saaledes er det Resultat udledet: at Sædelighedsformaalet er det guddommelige Skabningsformaal, som den menneskelige Villies højeste Gode og højeste Lov, og at Sædelighedsloven er Alskabningsloven, eller hint Formaal, som bydende sin Fyldestgjørelse i begge disse Egenskaber, eller i begge disse Forhold til Villien. Den uddannede moralske Idee er Ideen om Sædelighedsloven som saaledes bydende. Og Moralens Princip, der skal udtrykke denne Idee som Regel, eller være den Grundregel, i hvilken Lovens Indhold, saavidt mueligt skal tilkjendegives, kan fölgelig fremsættes saaledes: det guddommelige Formaal med Al-

skabningen skal ubetinget fyldestgjøres, som det højeste Gode og den højeste Lov.

Nu følger Betragtningen af Lovens Opfyldelse, nemlig, *först*: hvorledes den i og for sig skal opfyldes, som Formaal og Lov tillige, umiddelbart af de højeste moralske Bevæggrunde, og *for det Andet*: hvorledes den skal opfyldes ihenseende til enhver af hine Egenskaber isærdeleshed, ved at fyldestgjøre de dertil svarende, Godhedens og Retfærdighedens Formaal, ved at udøve deres Bevæggrunde. Men baade hin og denne Lovopfyldelse skeer ved at iværksætte og handle overensstemmende med de *reale* Formaal, der svare til hine højeste og *ideale* Formaal. Til det højeste Sædelighedsformaal svare Bestanddelene af det iværksatte Skabningsøjemed, som Almeengoder for de Enkelte, eller forsaa vidt de ere til og fölgelig kunne vedligeholdes, fremmes og uddannes hos disse. Saaledes ere de reale Almeengoder (om hvilke der forhen er bleven handlet) de reale moralske Grundformaal der umiddelbart svare til Sædelighedsformaalet. Til Godhedens og Retfærdighedens ideale Formaal svare ligeledes de reale Formaal, eller de i Virkeligheden tilværende Forfatninger, i hvilke hine Formaal iværksættes. Disse Forfatninger ere indvortes, eller i Menneskets Sjel, og udvortes, eller i Menneskenes Samfund, for Godheds Formaalet *Fred* og *Lyksalighed*, og for Retfærdigheds Formaalet, *Frihed* og *Herredömme*. (Disse sidste ere som udvortes Formaal den almindelige Retslæres Opgave). Men Deductionen af disse Formaal og af de Principer i hvilke deres højeste Love skulde udtrykkes, tillader det Rum som kan anvendes til nærværende Grundrids, ikke at meddele.

Det samme er Tilfældet med Afhandlingens anden Hoveddeel, der indeholder Betragtningen af Sædeligheds Lovens Grundvirkninger, eller den moralske Idees Udvikling ihenseende til

disse, forsaavidt de ikke allerede bleve omhandlede i Deductionen af den moralske Idee og i Udviklingen af dennes Indhold. De allerede omhandlede vare: de moralske Motiver: det højeste, som indbefatter Kjærligheden for det Algode og Agtelsen for Loven, Godhedens Bevæggrund, som udgaaer fra hin, og Lydighedens, som udgaaer fra denne, endelig de tvende moralske Grundformaal til hvilke disse Bevæggrunde nærmest svare. De som fremdeles afhandles i Overeensstemmelse med den i Indledningen fremsatte Plan, ere: Lovens Bud og den moralske Forpligtelse, Menneskeværdet og den moralske Fordring, Pligten og Tilregnelsen. En kort Betragtning over den menneskelige Aands Frihedsegenskab er indlemmet i denne Deel af Afhandlingen.

Historisk Classe.

Professor *Kolderup-Rosenvinge* forelagde Selskabet en Udsigt over de vigtigste Haandskrifter af de skaanske og sjellandske Stadsretter eller Kjøbstedlove, hvilke blive trykkede i hans Udgave af de gamle danske Love. Ved nøjere Undersøgelse af disse Haandskrifter troer han at være kommen til adskillige ikke uvigtige Resultater angaaende flere af disse Kjøbstedloves Alder. Om Ælden af den saakaldte *Lundske* eller *Helsingborgske* Stadsret, der iøvrigt har været gjeldende i de fleste Skaanske Kjøbsteder, har der været megen Tvist; ved Hjælp af et Haandskrift i det Kgl. Gehejmearchiv troer Prof. i det mindste at kunne bestemme de 10 sidste Capitlers Alder (i Kofoed Anchers Udgave fra Ordene: *Takir bonde aff andrum klæthe &c.* indtil Enden) saaledes, at de ere yngre, end 1326, og af disse ere de 6 første (hos Ancher indtil Ordene: *Um nokrum köpstathe mannum worthir sat wæth &c.*) udentvivel tilsatte inden Aaret 1346, da det Haandskrift, som Erkebiskop Peder i Lund i dette Aar meddeelte Nexö